

1 Decembrie 1918-proclamarea Marii Uniri Nationale

De la 1 decembrie 1918 – ziua în care s-a vestit lumii, prin hotărârea Adunării Naționale de la Alba Iulia, *Unirea tuturor românilor* sub sceptrul Regelui dezrobitor Ferdinand I – și până în timpul de față, fiecare cetățean al României întrgite a avut prilej să asculte ori să citească diferite lămuriri cu privire la felul cum s-a înfăptuit Unirea aceasta și la temeiurile care îi garantează trăinicia.

Nu erau însă și nu sunt toate lămuririle izvorâte dintr-o cunoștință deplină a împrejurărilor, nici dintr-o neprihănită iubire a adevărului istoric. Unii din cei ce le dau, mai ales străinii care nu au văzut din capul locului cu ochi buni întregirea României, urmăresc scopul de a înfățișa Unirea aceasta în așa fel încât să trezească în sufletul celor slabi de înger îndoială, spunând că ea nu ar putea să fie trainică sau că nu ar fi izbânda neîndoielnică a vredniciei neamului românesc.

Se întâmplă să auzim câteodată astfel de păreri nu numai din partea străinilor, cu gânduri potrivnice, ci și din partea unor români care – deși socotiți ca oameni de ispravă și buni patrioți – nu-și vor fi luat osteneala să cugete mai îndelung și mai pătrunzător, înainte de a fi rostit păreri puțin lămurite cu privire la temeiurile Unirii național-politice a tuturor românilor.

Unirea național-politică, de la anul 1918, nu se cuvine să fie înfățișată, nici măcar în parte, ca un *dar*, coborât asupra neamului românesc din încrederea și simpatia lumii civilizate, nici ca o alcătuire întâmplătoare, răsărită din greșelile dușmanilor de veacuri. Chiar dacă asemenea greșeli nu s-ar fi săvârșit niciodată împotriva românilor subjugăți de-a lungul veacurilor de stăpânire ungurească, austriacă sau rusească, stăpânirile acestea nedrepte ar fi trebuit să se dezumfle și micșoreze îndată ce dreptul tuturor popoarelor de a-și croi soarta după buna lor pricepere a izbutit a se înălța la treapta de putere hotărâtoare în noua întocmire a așezământului de pace europeană. De aceea, Unirea românilor trebuie înfățișată totdeauna – potrivit adevărului – ca urmarea firească a unei pregătiri istorice de sute de ani, în cursul căreia acest popor de eroi și de mucenici a izbutit să-și apere cu uimitoare stăruință „sărăcia și nevoile și neamul” (M. Eminescu–„Scrisoarea III”), rămânând împotriva, tuturor năvălirilor barbare și vremelnicele stăpâniri străine, în cea mai strânsă legătură cu pământul strămoșesc în care, ca într-un liman de mântuire, și-a putut adăposti traiul de-a lungul vremilor de urgie.

Astfel, statul român, întregit în forma lui de astăzi, trebuie prețuit ca unul dintre cele mai statornice, având *temeiuri adânci* și nezguduite în alcătuirea geografică a pământului strămoșesc, în firea poporului român și în trăinicia lui nepilduită, în legăturile lui sufletești întărite prin unitatea aceluiași grai, aceleiași credințe, acelorași datini și obiceiuri, în asemănarea nedesmințită a întocmirilor și așezămintelor moștenite din bătrâni și, mai presus de toate, în puterea morală a conștiinței naționale, fără de care ar fi șubrede și nesigure toate celelalte temeiuri.

Să cercetăm, pe rând, aceste temeuri spre a ne putea da seama de sprijinul adus de fiecare în parte și toate laolaltă pentru a întări clădirea de unire național-politică a românilor.

În vara anului 1914, după ce arhiducele Francisc Ferdinand, moștenitorul tronului habsburgic, a fost ucis la Sarajevo, împreună cu soția sa Sofia de Chotek, de către studentul sârb Gavril Prinkipo, a izbucnit războiul cel mare, zis războiul mondial. Sufletul românilor subjugăți din Transilvania, Bucovina și Basarabia se zbătea cumplit între temeri grele și frumoase nădejdi de izbăvire. Mulți erau îngroziți de gândul că vor fi siliți să lupte sub steaguri străine, împotriva fraților de același sânge și aceeași credință. Se mângâiau însă cu nădejdea că nu vor putea fi spulberate în deșert toate jertfele și suferințele lor, ci cu ajutorul lui Dumnezeu se va răscumpăra, în sfârșit, întreg neamul românesc din jugul robiei de veacuri. În mintea și inima tuturor încolțise presimțirea că războiul acesta va face să răsară și pentru ei soarele dreptății. Celor încinși în hora de moarte a înfricoșatului război le venea câte un cuvânt de îmbărbătare, ca acela al profesorului Nicolae Iorga, care scria în ziarul „Neamul Românesc”: „Să fiți voioși aceia, care în strigăte de comandă străină sub steag străin muriți! Undeva un alt steag se ridică în măsura, în care voi vă cheltuiți vitejia, vă dați sângele vostru tânăr. El se ridică tot mai înalt, tot mai larg, săltat în sus și răsfirat de fiecare silință deznădăjduită a puterii voastre, care se stânge. Și să știți că *urmașii voștri*, în ciuda puterilor lumii, sub acest steag pe care în neștiință, în durere și în întuneric voi l-ați înălțat, desfășurat și sfințit, *vor fi toți împreună!*”.

Regele Carol, ca domnitor constituțional, a ținut să cunoască în împrejurările grele de atunci părerea celor mai încercați sfetnici ai săi, pe care i-a chemat într-un consiliu de Coroana la Sinaia pe data de 3 august 1914. Aici s-a cercetat textul tratatului austro-român care, în articolul 2, spunea lămurit: „Dacă România ar fi atacată, fără vreo provocare din partea sa, Austro-Ungaria este obligată a-i da în timp util ajutor și asistență împotriva agresorului. Dacă Austro-Ungaria ar fi atacată în împrejurări asemănătoare din vreo parte a statelor vecine cu România, obligația de a sări în ajutor se va prezenta imediat pentru aceasta din urma”. Din cuprinsul acestui articol se vedea că România nu putea fi îndatorată la nici un fel de ajutor sau sprijin militar, de vreme ce Austro-Ungaria nu fusese atacată din nici o parte, ci ea pornise la atac împotriva Serbiei.

La 4/17 august 1916 tratatul de alianță între România, de o parte, Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia. De altă parte, a fost semnat. Prin acest tratat România se lega să atace Austro-Ungaria; Puterile Aliate în „Înțelegerea cordială” garantau în schimb integritatea teritorială a Regatului Român, recunoscându-i totodată dreptul să-și alipească, la sfârșitul războiului, toate ținuturile locuite de români din cuprinsul Monarhiei austro-ungare și făgăduind să nu încheie pace separată, nici pace generală decât împreună și în același timp.

Cu 10 zile în urmă, în consiliul de Coroană, prezidat de Regele Ferdinand la Cotroceni la 14/27 august 1916, șeful guvernului Ion I. C. Brătianu propunea ca România să declare război Austro-Ungariei, arătând că are datoria morală să facă pasul acesta, chiar dacă s-ar întâmpla să rămână învinsă.

După astfel de pregătiri și de hotărâri, în ziua de 15/28 august 1916 a început războiul pentru dezrobirea românilor subjugăți. Nespus de grea a fost situația

armatei române, chiar de la început slab sprijinită, iar mai târziu trădată de ruși, împinsă la lupte inegale pe frontul de sud împotriva bulgarilor aliați cu germanii și cu turcii, pe cel de nord împotriva maghiarilor, austriecilor și germanilor, iar la sfârșit pe frontul de răsărit împotriva rușilor.

Trei luni de zile au luptat vitejește, înaintând cu repeziciune uimitoare în Transilvania și în Banat. După înfrângerile de la Turtucaia, Sibiu și Neajlov, a fost însă nevoită a se retrage spre Moldova, lăsând capitala și doua treimi din pământul țării sub ocupația dușmanilor lacomi care au istovit, timp de doi ani, țara și poporul, fără nici o cruțare. Se împliniseră 317 ani de când oștenii lui Mihai Viteazul, porniți pe aceeași cale a dezrobirii, încununară la început cu biruințe fulgerătoare înaintarea pe care o pândea la scurtă trecere de vreme înfrângerea de la Mirăslău și uciderea eroului pe câmpia de la Turda. De astă dată, însă cursul istoriei avea să fie tocmai dimpotrivă: pomenitele înfrângeri ale armatei române, asupra căreia tăbărăseră cele mai oțelite divizii germane, austro-maghiare, bulgare și turcești, urmau să fie preschimbate, în timpul celor trei ani de suferință și de jertfe nepregetate ale războiului, într-o strălucită izbândă, dintr-odată cu biruința hotărâtoare a Marilor Aliați asupra Puterilor Centrale.

Regele Ferdinand a rămas neclintit în vârtejul celor mai grele încercări, fără a fi șovăit o clipă și fără a-i fi părut rău de pasul făcut pentru întregirea național-politică a României. Răposatul membru al Academiei franceze, Robert de Flers, a scris în amintirile sale câteva cuvinte pline de înțeles, auzite din însuși glasul Regelui Ferdinand. Aceste cuvinte sunt vrednice de amintit, fiindcă ele dau puțința să se înțeleagă lupta cumplită a unui suflet, care se destăinuia destul de rar. „În trista dimineață – scrie de Flers – când trupele austro-germane, victorioase pe Argeș, intrau în București, îl revăd pe Regele Ferdinand în pragul primăriei din Buzău cum se îndreaptă spre unul din ofițerii noștri și-l aud: << Colonele, ai să te întâlnești cu generalul Berthlot? >> Da, Sire! - << Ei bine! Spune-i, te rog, că nu regret nimic și că încrederea mea rămâne neschimbată!>> - Cele mai grozave nenorociri: înfrângerea, molima și foametea nu izbutiră să doboare hotărârea Regelui, nici să-i insuflă vreo părere de rău.

- Vedeți, binevoi regele să-mi spună, în cele mai triste zile, oricât ar fi de grele încercările pe care le îndurăm, tot ce am făcut – auziți-mă bine – aș face din nou. Stătusem pe gânduri întâi, nu zărisem o vreme care era adevărata, graua mea datorie, dar când m-am convins că România, fiind de rasă și de chemare latină, își are locul alături de Puterile Înțelegerii, nu interesul provizoriu, ci interesul permanent istoric trebuia s-o așeze lângă aceste popoare, că ne nesocotind această chemare, ea ar deveni din nou ceea ce fusese timp îndelungat, vasală altei puteri și că ar renunța la ceea ce constituie mai presus de toate mândria și noblețea unei țări, independența ei – atunci am găsit un mare sprijin, fiindcă vedeam cu siguranță drumul de urmat. Germanii spun: Germania mai presus de toate... Eu, am zis: *Datoria mea mai presus de toate!...*"

Astfel a vorbit și a lucrat Regele Ferdinand, izbutind atât în cursul războiului, cât și în alte împrejurări zbucimate, la toate răspântiile mari ale vieții, să pună datoria sa de Suveran mai presus de orice altă socotință. Aceasta va face ca personalitatea lui să trăiască în amintirea poporului român înfășurată în aureola unui *mucenic al datoriei*. Credița creștină din care izvorăște porunca împlinirii datoriei în orice

împrejurare, cu orice jertfe – este trăsătura de căpetenie pentru întreaga făptură sufletească a Regelui Ferdinand. Aceasta l-a îndemnat să nu dea nici o clipă uitării făgăduința ce făcuse la sfârșitul lui septembrie 1914 înaintea Reprezentanței naționale că va fi *bun român*. Și tot în credința aceasta, de care era străbătută înțelepciunea lui regală a aflat izvorul tăriei nebiruite, care l-a ajutat să se învingă adeseori pe sine, ca să poată învinge la vreme de nevoie și pe alții, oricât de puternici și numeroși dușmanii-ar fi fost acești alții lui sau țării, pentru a cărei întregire n-a stat la îndoială să aducă întreagă jertfa ființei sale sufletești.

Armata înfrângerii din toamna anului 1916 s-a schimbat în armata biruinței din vara anului următor, când un martor nepărtinitor ca generalul Monkéwitz, șeful statului major al Armatei a IV-a rusești, putea face mărturisirea că armata română reorganizată era însuflețită de un măreț avânt războinic, ofițeri și soldați așteptând cu nerăbdare bătălia, spre a se răzbuna de înfrângerile din 1916 și spre a dezrobi teritoriul cotropit.

Opera de refacere a armatei române s-a încheiat cu cea dintâi manifestarea unității naționale depline, când prizonierii transilvăneni și bucovineni din prinoarea rusească, înrolați în batalioane de voluntari, sosiră Iași spre a se înfrăți cu trupele române și a porni împreună la luptă eroică.

Cu toate nenorocirile din toamna și iarna anului 1916, sufletul mulțimii și-a păstrat neatinsă puterea și curățenia. Și în retragerea din Moldova, ca și pe câmpul de bătălie, ostașul român a dat dovada celei mai neînfricate împotrivi, fiind în stare să îndure cu seninătate toate lipsurile, să înfrunte orice primejdie, fără a se revolta, ca tovarășul său rus, contra celor din adăpostul cartierelor, pe care se mulțumea doar sa-i atingă cu pleasna ironiei în formă de cântec: „*Noi suferim amputații / Iar ei iau decorații...*”.

Cinstea și patriotismul soldaților simpli a fost în stare să zădărnicească urmările trădării săvârșite de colonelul Sturza, care să fie primite în gărzile din Transilvania, dar i s-a răspuns că sub steag românesc nu este loc pentru trădători.

Pentru primăvara anului 1917 fusese plănuită ofensiva contra Puterilor Centrale pe întreg frontul ruso-român. Izbucnirea revoluției rusești, în martie, a zădărnicit însă împlinirea acestui plan de la care armata română, refăcută, aștepta cu nezdruccinată încredere în puterile sale, victoria hotărâtoare. Situația ce i s-a creat prin trădarea, recunoscută oficial, a armatei rusești era fără asemănare în istoria războaielor. Cu toate acestea, românii au luptat cu vitejie uimitoare, atât în ofensiva victorioasă de la Mărăști, cât și în defensiva neuitată de la Mărășești și Oituz, în vreme ce rușii, demoralizați, părăseau frontul, uneori pornind chiar la atacuri pe furiș contra foștilor tovarăși de luptă.

La Mărăști, armata română, care trecuse timp de 11 luni prin o mulțime de lovituri grele, s-a ridicat deodată la culmea vitejiei, măsurându-se cu cele mai solide trupe din lume, neconținut biruitoare până atunci, și izbutind a le înfrânge și pune pe fugă, cum nu au mai fost fugărite trupele germane în nici un punct al teatrului de luptă, în cursul războiului mondial.

În seara zilei de 6 august 1917, când rușii la Mărășești părăseau frontul, înspăimântați de violentul atac al trupelor feldmarșalului prusac Mackensen, pe podul Siretului de la Costești se întâlneau cu românii, hotărâți la suprema jertfă pentru a smulge biruința. Fără a se lăsa o clipă măcar abătuți de spaima retragerii

rusești, ei alergau spre front și, ca să poată sosi mai repede în linia de foc, se văzură nevoiți a-și face cu mitraliera loc printre rușii care fugeau în neorânduială. Astfel s-a întâmplat că bătălia pe care germanii o începuseră la Mărășești împotriva rușilor, o sfârșiseră pe același front într-o dramatică încăierare cu românii. Generalul german von Morgen arată în memoriile sale că „împotrivirea românilor a fost neobișnuit de dârză și s-a arătat prin *61 de contraatacuri* în cursul celor *14 zile de luptă*. Ele au condus mai ales la *lupte cu baioneta*, care au pricinuit germanilor pierderi foarte grele". Iar Hans Carossa scrie în amintirile sale de război: „Ai noștri vorbesc cu admirație de disprețul de moarte cu care luptă românii: ori de câte ori se pregătește un atac, soldații se reped ca nebunii".

Campania din vara anului 1917, cu durata ei de 50 de zile, a adus numeroase dovezi de simțul de jertfă și datorie al armatei române care, luptând în împrejurări și cu mijloace deopotrivă, nu erau întru nimic mai prejos decât oricare armată. Pe frontul din Moldova a căzut și eroina de la Jiu, Ecaterina Teodoroiu (3 septembrie 1917) și profesorul de istorie, bucovineanul Ioan Grămadă, străpuns de două gloanțe în bătălia de la Cireșoaia (9 – 11 septembrie).

Procesul de destrămarea armatei rusești nu a mai putut fi oprit după izbucnirea revoluției bolșevice de la Petrograd, cu dualitatea Lenin-Trotzki în frunte (7 noiembrie 1917). Ostilitățile fură întrerupte pe frontul Siretului, ca și pe celelalte fronturi ale rușilor. Generalul Scerbacew se văzu silit să încheie armistițiul de la Focșani – salutat cu bucurie de trupele austro-germane, primit însă cu mânie de armata română, nevoită să lase armele „nu înfrântă de dușmani, ci trădată de aliați". Întinsul imperiu al Romanovilor, clădit cu sabia și menținut cu cnutul, începuse a se risipi în bucăți. În Basarabia, Sfatul Țării, alcătuit din 84 de români și 36 de reprezentanți ai minorităților etnice, a proclamat, la *15 decembrie 1917, Republica democratică moldovenească*. Opera de naționalizare culturală a Basarabiei a fost ajutată de ardelenii și bucovinenii pribegi – „adevărați misionari ai românismului peste Prut, unde, la *24 ianuarie 1918*, s-a proclamat *Republica moldovenească independentă*. Cu trei zile mai târziu armata română, chemată în Basarabia s-o apere contra bolșevicilor, a intrat în Chișinău și, după câteva ciocniri, a izbutit a curăța provincia aceasta de resturile armatei rusești, ajungând până la începutul lui martie să ia în primire și Cetatea Albă.

Bucovina s-a unit cu România la 28 noiembrie. Regele Ferdinand s-a întors cu întreaga-i suită la București în ziua de 1 decembrie, când românii din Transilvania și Banat proclamau, cu nespusă însuflețire, în Adunarea Națională de la Alba Iulia, unirea pe veci cu patria mamă.

Italianul Mazzini prorocise românilor, încă dinainte de 1848, că nu vor izbuti să-și cucerească *neatârnarea, libertatea și dreptatea*, decât după ce vor fi căzut țarul Rusiei și împăratul Austriei.

Sfârșitul războiului mondial a adus împrejurările de neapărată trebuință pentru împlinirea prorociei lui Iosif Mazzini mai presus de cele mai îndrăznețe speranțe ce ar fi putut nutri Regele Ferdinand în clipa când România și-a început războiul de întregire națională. Proclamația regală nu putea să amintească atunci nici un singur cuvânt despre Basarabia îngenuncheată sub stăpânirea țarului rusesc. Scopul războiului era hotărât numai în aceste cuvinte: „să scăpăm de sub stăpânirea străină pe frații noștri *de peste munți și din plaiurile Bucovinei*, unde Ștefan cel Mare

doarme somnul de veci". Sprijinindu-și România, în acest război de întregire națională, acțiunea diplomatică și militară pe alianța ce se încheiase cu Franța, Anglia, Italia și Rusia, era firesc să-și aibă ca scop mărturisit numai dezrobirea provinciilor românești înglobate în veacurile al XVII – lea și al XVIII – lea sub pajura cu două capete al monarhiei habsburgice. Chiar speranța recâștigării lor ajunsese, cum am văzut, aproape cu desăvârșire întunecată de biruințele armatelor austro-germane, gata să dicteze României o pace umilitoare ori să-i îmbie ca ultim loc de adăpost faimosul „triunghi al morții” între râurile Siret și Prut în regiunea dintre Iași, Vaslui și Huși.

Atunci, în una din clipele de cea mai grea cumpănă din istoria românilor, după ce s-a prăbușit țarismul rusesc (1917), începu să mijască de la răsărit cea dintâi rază a soarelui dreptății: desfacerea Basarabiei din cătușele țariste, spre a se organiza mai întâi ca republică democratică moldovenească, apoi ca republică neatârnată, după care a urmat hotărârea de la 27 martie (9 aprilie) 1918 prin care Sfatul Țării din Chișinău „în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor”, a declarat că Basarabia se *unește pentru totdeauna „cu mama sa România”*, de care fusese dezlipită fără voia ei într-un timp când capetele încoronate se credeau în drept să dispună de soarta țărilor și a popoarelor care nu le aparțineau. În textul acestei declarații erau cuprinse și câteva condiții, asupra cărora Sfatul Țării a revenit, declarând după unirea Bucovinei și a Transilvaniei, că renunță la ele „fiind încredințat că în România tuturor românilor regimul curat democratic este asigurat” (27 noiembrie – 10 decembrie 1918). Sfatul coloniștilor germani din Basarabia s-a declarat la fel pentru unirea cu România (7 martie 1919).

Prăbușindu-se revoluția din octombrie 1918 și monarhia austro-ungară, li s-a dat românilor din Bucovina, ca și celor din Transilvania și Banat puțință să-și rostească și ei cuvântul, arătând, în temeiul drepturilor de proprie hotărâre, cum vor să fie organizate și cărmuite în viitor provinciile locuite de dânșii. Voința lor de viață laolaltă, sub o singură stăpânire națională s-a rostit măreț prin *Congresul general al Bucovinei* care, s-a întrunit în sala sinodală a palatului metropolitan din Cernăuți la 15 – 28 noiembrie și „întrupând *suprema putere legiuitoare*, în numele suveranității naționale” a hotărât „*Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Cermuș, Colaciu și Nistru cu regatul României*”. În aceeași zi, s-a rostit și *Sfatul național al germanilor din Bucovina* pentru unirea acestei provincii cu România.

În ce privește pe transilvănenii și bănățenii rămași în cuprinsul granițelor Ungariei, în cursul războiului sub stare de asediu, ei nu aveau puțință să-și rostească liber gândul de unire cu frații de peste Carpați. Dar cei ce au pornit în pribegie, adăpostindu-se în Regatul României, au luat o parte hotărâtoare la adâncirea unei mișcări sufletești prielnice ideii de libertate și unitate națională a tuturor românilor. Simțind primejdia cel așteaptă contele Ștefan Tisza, fiind ministru-președinte al guvernului de la Budapesta, a stors l a începutul anului 1917 câtorva arhieriei și intelectuali români mărturisirea mincinoasă că transilvănenii și bănățenii nu vor să fie eliberați de sub jugul austro-ungar. Dar aceste declarații nu au avut nici o valoare politică deoarece au izvorât din spaima unor suflete nelămurite și care nu au fost împuternicite să facă astfel de mărturisiri politice în numele poporului. Trebuie

să menționăm totuși faptul că deși se aflau sub control polițienesc, amenințați cu deportarea sau privarea de libertate câțiva cărturari români au avut curajul să nu-și dea semnătura când le-a fost prezentat textul declarației comandate de contele Tisza.

Cei rămași acasă nemaifiind în stare a-și arăta liber voința, în numele lor a înțeles a se rosti, chiar în cursul războiului, mulțimea prizonierilor ardeleni și bănățeni concentrați în marea tabără rusească de la Darnița. Aici au redactat un memoriu pe care l-au trimis birourilor de presă rusești, franceze, engleze, italiene și române, mărturisind în cuvinte răspicate convingerea că în cadrul monarhiei austro-ungare orice păreri, orice legi, orice garanții – nu pot fi socotite decât ca niște simple minciuni, menite să fie călcate în picioare a doua zi.

La sfârșitul războiului mondial, redobândindu-și factorii de conducere politică ai românilor din Transilvania și Banat libertatea de rostire și acțiune, au putut să-și spună și ei cuvântul potrivit cu dorința din tabăra de la Darnița și care era intr-adevăr dorința milioanei de suflete românești dintre Tisa și Carpați. Comitetul național al românilor din Transilvania și Banat, întrunit la Oradea Mare, în ziua de 12 octombrie 1918, prin condeiful iscusit al lui Vasile Goldiș a făcut o încheiere, arătând că numai recunoaștea parlamentului și guvernului din Budapesta dreptul să reprezinte națiunea română și cerând pe seama acesteia drepturile neștrămutate și de neînstrăinat la *viața națională deplină*. Această încheiere a fost înaintată parlamentului ungar de către Alexandru Vaida, la 18 octombrie, după ce, cu o zi înainte, contele Tisza rostise cuvântul de prohodire: *am pierdut războiul* – cuvânt despre care prezentatorul încheierii de la Oradea spunea că ar fi ajutat cauzei românești mai mult decât ar fi putut sa-i ajute ei (autorii încheierii) prin lupte de zeci de ani.

„Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească”, întrunită la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie (1 decembrie st. n.) 1918, a decretat *„Unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România”*. Punctul de căpetenie al Adunării de la Alba Iulia a fost cuvântarea măiastră a lui Vasile Goldiș, care a înfățișat temeiurile istorice și politice ale acestei hotărâri epocale. Din fiecare frază a clasicului discurs se simte ritmul grăbit al vremii, pornirea năvalnică a sufletelor doritoare să vâslească spre limanul mântuirii. Motivarea istorică este mai concisă, mai sintetică, dar în același timp cuprinzătoare, fiindcă nu se mărginește a îmbrățișa numai trecutul Transilvaniei, cum făcea Simion Bărnuțiu în discursul său din 1848, ci privește interesele totalității neamului românesc, încercând să le aducă în legătură cu istoria lumii: „Națiunea română își pierde unitatea de Stat, se fărâmă prin văi sub dominațiuni răzlețe și una de alta neatârnoare, pierde încopcierea cu fluviul larg și luminos al istoriei mondiale, ca apa de ploaie în nisip parcă dispare de la suprafața conștiinței umane”. Când încopcierea pierdută fu regăsită iarăși, „conștiința națională săvârși la 1859 Unirea Principatelor Române sub bunul și luminatul Cuza Vodă, iar sângele vărsat din nou cu atâta vitejie împotriva păgânilor, la 1877, scutură și cele din urmă zale ale lanțului, care lega România de Constantinopol și, la 10 mai 1881, Carol de Hohenzolern așeză pe capul său coroana de Rege al României libere și independente”. Această privire istorică duce numai la încheierea politică: „Națiunile trebuie liberate. Între aceste națiuni se află și națiunea română din

Ungaria, Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi liberată îl recunoaște lumea întreagă, îl recunosc acum și dușmanii noștri de veacuri. Dar, odată scăpată din robie, ea aleargă în brațele dulcii sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. *Libertatea acestei națiuni înseamnă unirea ei cu Țara Românească...*". Bătrânul Gheorghe Pop de Băsești, la vârsta de 83 de ani, a avut fericirea să prezideze Adunarea de la Alba Iulia, rostind la sfârșitul ei cuvintele biblice ale dreptului Simion: „Acum slobozește, Stăpâne, pe robul tău în pace, căci văzură ochii mei mântuirea neamului românesc!”

Spre deosebire de *Congresul general al Bucovinei*, care se mulțumise a proclama „Unirea necondiționată”, Adunarea de la Alba Iulia a mai adăugat câteva „*principii fundamentale la alcătuirea noului stat român*”, principii cuprinse în 6 puncte, despre rostul și însemnătatea cărora s-au format în cursul timpului multe păreri greșite. S-a făcut încercarea de a le înfățișa ca puncte dintr-un pretins program de partid.

Împotriva acestei încercări a protestat însuși autorul care, publicându-și mai târziu discursul, însoțit de câteva „adnotațiuni”, spune lămurit că „nu s-a dat prin hotărârea de la Alba Iulia un program politic de partid, ci s-a tâlcuit noua evanghelie a civilizației umane... Nu este aici un program, ci este o doctrină, o concepție de Stat, un ideal... Cei inițiați în studiul științelor sociale vor găsi lesne documentarea acestui ideal al civilizației. Deci *răspunderea istorică și politică* pentru hotărârea de la Alba Iulia n-o are vreun partid politic, ci o are înaintea tuturor *autorul, care s-a simțit alături de sufletul poporului român*, cu adevărat iubitor de dreptate și de libertate. Punctul 1 din art. III, acel cu libertate națională pentru toate popoarele este transcris aproape textual din broșura aceluiași autor, tipărită la Arad în anul 1912, în limba maghiară, despre *Problema naționalității*. Am propovăduit aceste credințe, când făceam parte dintr-un neam asuprit, nu le-am renegat și nu le reneg nici acum, când cu ajutorul lui Dumnezeu fac parte dintr-o națiune stăpânitoare asupra sa în statul său propriu” (V. Goldiș, *Discursuri*, București, 1928, pp.24-25).

Dându-și seama de urmările politice ale hotărârii de la Alba Iulia, sașii din Transilvania au hotărât la Mediaș pe data de 8 ianuarie 1919 să se considere membrii ai „imperului român”. La fel au făcut și șvabii din Banat care, întrunindu-se la Timișoara în ziua de 10 august 1919.

Astfel s-a desfășurat procesul de izbăvire a Transilvaniei și Banatului de sub cărmuirea străină, deodată cu acela de prăbușire a monarhiei habsburgice, luând parte amândouă aceste procese împreună la îndeplinirea unei porunci istorice, care nu mai putea fi întârziată prin piedici nefirești.

Dintre toate manifestările „suveranității naționale”, fărâmițate prin granițele nedrepte ale împărățiilor prăbușite, cea mai măreață a fost, fără îndoială, Adunarea de la Alba Iulia, nu numai prin covârșitoarea mulțime care a luat parte la ea, dar și prin însuflețirea și prin demnitatea cetățenească a celor ce aduceau acum la matca României întrgite partea cea mai de preț a Daciei lui Traian, pământul și poporul care prin vitregiile soartei a fost ținut timp mai îndelungat în lanțurile cărmuirilor străine și împiedicat a-și urma cursul firesc al unei dezvoltări nestingherite, în cadrele aceleiași organizații politice cu restul neamului.

Basarabia mitropolitul Gavriil Bănulescu și a darnicului boier Vasile Stroescu aducea, pe lângă mântuirea suferințelor de 106 ani sub cârmuirea muscălească, bogăția lanurilor întinse și adâncimea sufletului pornit spre credință, care în straturile țărănești s-a putut păstra mai ferit de înrâuriri străine decât în cele orășenești. Bucovina Hurmuzăcheștilor și a lui Silvestru Morariu aducea îndărăt, prin hotărârea sa de unire necondiționată, la coroana de oțel a României un „diamant din stema lui Ștefan cel Mare”, după nimeritul cuvânt al lui Mihail Eminescu. Iar Transilvania lui Gheorghe Lazăr, Andrei Șaguna, Simion Bărnuțiu și Avram Iancu, împreună cu Banatul lui Eftimie Murgu veneau să încoroneze, prin însuflețita hotărâre de la Alba Iulia, cu răsplata dreptății nemuritoare, luptele și suferințele de veacuri ale unei națiuni martirizate, în stare să înfrunte în o mie de ani de primejdii fără a-și pierde nădejdea într-o viitoare izbăvire, pe care o așteaptă de unde i-a și sosit: de la frații de peste Carpați! România liberă se obișnuiseră de multă vreme transilvănenii și bănățenii s-o cinstească și iubească în taina sufletului lor ca pe un *pământ al făgăduinței*, spre care se îndreptau toate nădejtile lor de libertate și de progres.

De aceea, bucuria de care a fost cuprins atunci, la sfârșitul anului 1918, sufletul poporului român se rostea în cele mai mișcătoare feluri, în toate ținuturile, în toate centrele culturale și chiar în toate satele românești. *Un soare nou* li se părea tuturor că a răsărit în iarna aceea aspră, pe orizontul vieții lor sufletești. Și nu găseau cuvinte să-și arate îndeajuns mulțumirea și recunoștința față de gloriosul ei comandant Ferdinand Dezrobitorul, față de Regina Maria și întreaga dinastie. În avântul dinastiei. În avântul bucuriei, o țarancă de pe valea Hârtibaciului chiuia, dănțuia în piața Sibiului, frânturi de versuri plăsmuite în clipa aceea și dintre care unele nu erau lipsite de subînțelesuri politice, ca de pildă: „*Vai, săracii unguri / Se uită ca taurii, / Că regina-i ca o floare / Unguru' de ciudă moare...*”.

La 14 decembrie a fost înaintată hotărârea de la Alba Iulia Regelui Ferdinand, care rostea cu mulțumire deplină următoarele cuvinte: „În frumoasa sa cuvântare, d-l Goldiș a spus astăzi că Unirea tuturor românilor era o necesitate istorică. Această necesitate a fost înțeleasă de toți oamenii cu inimă patriotică de dincoace și de dincolo de Carpați, de la Nistru până la Tisa. Dar... evoluția istorică avea nevoie de instrumente. Dumnezeu, care a ocrotit necontenit în cursul veacurilor poporul românesc, i-a dat bărbați care au ținut sub stindardul ideii naționale, lor le-a dăruit suflet românesc, le-a întărit mintea și le-a oțelit brațul ca să ducă barca românismului prin toate vitejiile vremurilor până la limanul dorit, unde după atâtea trude și suferințe culegem roadele binemeritate ale unei lupte de veacuri. Azi, când vedem... săvârșită clădirea măreață ce Mihai Viteazul începuse... aduc prinosul meu de recunoștință tuturor acelor care în toate colțurile unde sună dulcele grai românesc au pus sufletul și puterile lor în slujba idealului național. După Basarabia, după Bucovina, mai lipsea o piatră din cele mai scumpe: Transilvania cu ținuturile din Ungaria locuite de români. Azi ne-ați adus și această ultimă piatră a clădirii, care încoronează marea operă de Unire. Putem privi cu încredere în viitor, căci *temeliile sunt puternice...* Ele sunt cimentate prin *credința* nestrămutată a unui șir întreg de generații de apostoli ai idealului național, ele sunt și *sfințite prin sângele vitejilor mei ostași, care au luptat și au murit pentru Unire...*”.

Dar foștii cărmuitori străini nu se puteau împăca cu noile stări politice făurite în temeiul dreptului de autodeterminare, prin hotărârile de unire de la Chișinău, Cernăuți, Alba Iulia, Mediaș și Timișoara. Înfuriați de pierderea unor teritorii, pe care se obișnuiseră a le stoarce fără milă, mulți dintre ei s-au dedat la cruzimi înfiorătoare, omorând cu nemiluita ființe nevinovate, cum a fost împușcat preotul Opriș (din județul Turda) în clipa când ieșea de la biserică, țăranul Ioan Arion în drum spre Adunarea din Alba Iulia, preoții Cornel Popescu și Cornel Leucuța din județul Aradului, avocații Ioan Ciordaș și N. Bolcaș – îngropați de vii -, basarabeni Murafa și Mateevici, precum și mulțimea țăranilor de la Beliș (Iosikafalva, azi Bălcești, aproape de Huedin, județul Cluj), unde moșia latifundiarului Urmaczi (care s-a sinucis la Budapesta în 1936) au fost arși pe rug peste 40 de țărani români. Regele Ferdinand înțelegea greutatea stării în care ajunsese România, împresurată de bolșevici și la răsărit pe granița Nistrului, și la apus de-a lungul Tisei. De aceea își arăta în cuvinte lămurite părerea că, dacă nu va fi împotrivirea armatei române destul de puternică, ființa Europei întregi va fi amenințată..